

Otázky a odpovědi

ohledně

nálezu Ústavního soudu ve věci podmínek pro změnu pohlaví:

(nález sp. zn. Pl. ÚS 52/23 ze dne 24. 4. 2024)

1. Kdo je navrhovatel a čeho se domáhá?

Navrhovatel se narodil s biologickými znaky ženy a po narození byl úředně evidován jako žena s ženským jménem a formátem rodného čísla. Navrhovatel se však identifikuje jako trans člověk — muž.

Navrhovatel se domáhá uznání jeho změny pohlaví ze strany státu, avšak nechce podstoupit zákonem vyžadovaný chirurgický zákrok, který spočívá ve znemožnění reprodukční funkce a přeměně pohlavních orgánů.

Navrhovatel usiluje o to, aby Ústavní soud zrušil zákonná ustanovení, která změnu pohlaví podmiňují provedením chirurgického zákroku spočívajícím v kastraci a chirurgické přeměně pohlavních orgánů.

2. Jak Ústavní soud rozhodl?

Ústavní soud zákonné podmínky vyžadující po trans lidech kastraci a chirurgickou přeměnu pohlavních orgánů pro účely změny pohlaví zrušil.

Současné zákonné podmínky „statusové“ změny pohlaví jsou podle Ústavního soudu v rozporu se základním právem trans lidí na ochranu tělesné integrity a osobní autonomie ve spojení s jejich lidskou důstojností.

3. Od kdy je zákonná úprava zrušena?

Protiústavní zákonná ustanovení (zakotvující podmínku kastrace a chirurgické přeměny pohlavních orgánů) budou zrušena uplynutím dne 30. 6. 2025.

4. Jaká zákonná úprava změny pohlaví platí v mezidobí od května 2024 do června 2025?

V mezidobí od vyhlášení nálezu až do 30. 6. 2025, případně do doby účinnosti nové právní úpravy, je třeba aplikovat dosavadní zákonné podmínky změny pohlaví jakožto platnou a účinnou součást právního řádu.

Přímo řečeno, maximálně do vykonatelnosti nálezu „statusová“ změna pohlaví nemůže nastat bez provedení chirurgického zákroku při současném znemožnění reprodukční funkce a přeměně pohlavních orgánů.

5. Bude nadále možné podstoupit „operativní“ změnu pohlaví?

Ano. Ústavní soud nálezem nezrušil ustanovení zákona o specifických zdravotních službách, která dále upravují podmínky provedení „operativní“ změny pohlaví pouze u lidí, kteří si ji podstoupit přejí. Tzv. operativní změna pohlaví proto bude nadále proveditelná.

Vydaný nález se týká především „statusové“ (úřední) změny pohlaví, která je upravena v občanském zákoníku.

6. Jak má být změna pohlaví upravena v budoucnu?

Zrušením předmětné úpravy Ústavní soud ctí princip minimalizace zásahů do činnosti Parlamentu — nenaznačuje, jak konkrétně by měla být změna pohlaví v budoucnu upravena.

Ústavní soud odkladem vykonatelnosti zákonodárci ponechává dostatečný prostor, aby nově upravil zákonné podmínky změny pohlaví a tomu přizpůsobil navazující regulaci v různých oblastech.

Zůstane-li zákonodárce nečinný, bude situace taková, že „statusová“ změna pohlaví bude nadále upravena pouze zbývajícím (nezrušeným) ustanovením § 29 odst. 1, věty druhé, občanského zákoníku, zatímco „operativní“ změna pohlaví bude upravena pouze zbývajícím ustanoveními zákona o specifických zdravotních službách.

Je nyní odpovědností zákonodárce, aby zabránil vzniku nepřehledných situací, které by právní jistotu a stabilitu právního řádu mohly narušit. Ústavní soud ve své ústavní roli tzv. negativního zákonodárce v tomto ohledu vládu a Parlament České republiky zastupovat nemůže.

7. Proč Ústavní soud ve věci znovu rozhodoval, když ústavnost zákonných podmínek změny pohlaví již jednou posuzoval ve věci Pl. ÚS 2/20 v listopadu 2021?

V případě Pl. ÚS 2/20 Ústavní soud zamítl návrh jiné navrhovatelky na zrušení § 29 odst. 1 občanského zákoníku a § 21 odst. 1 zákona o specifických zdravotních službách.

Ústavní soud nicméně dospěl k závěru, že nález Pl. ÚS 2/20 nepředstavuje pro nyní projednávaný případ překážku věci rozsouzené. Plénum Ústavního soudu se v nálezu Pl. ÚS 2/20 zabývalo primárně ústavností zákonného tvaru rodného čísla (tj. § 13 odst. 3 zákona o evidenci obyvatel). Ústavnost podmínek, za nichž lze změnit pohlaví, plénum věcně nehodnotilo, protože sporná ustanovení (občanského zákoníku a zákona o specifických zdravotních službách) nepovažovalo za relevantní pro tehdy projednávaný případ.

Nález sp. zn. Pl. ÚS 2/20 věcnému posouzení nyní projednávaného návrhu nebránil také proto, že představuje pouze stanovisko tzv. relevantní menšiny pléna Ústavního soudu.

Pozn.: Tento dokument slouží pouze pro účely zjednodušení komunikace obsahu vydaného nálezu směrem k veřejnosti. Závazné odůvodnění nálezu je obsaženo pouze a jedině v textu rozhodnutí publikovaného ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu.